

IN DE KIJKER

Vogelcursus
De krakeend
Iriserende veren
Kwikstaarten

Foto: Grote Gele Kwikstaart Hans Kleine Koerkamp

IN DE KIJKER

Sinds feb. 1984 contactblad voor de leden en donateurs van de “Vogelwerkgroep Bathmen”
(opgericht 15 feb. 1974)
Verschijnt driemaal per jaar
Oplage 150 stuks

Contributie	Leden·	€ 10,00
	Donateurs	€ 7,00
Rekeningnummer	ABN-AMRO	NL 25 ABNA 0.4653.87.098

Bestuur:

Voorzitter	Piet Heetebrij ☎ 0570 - 542530 e-mail: p_heetebrij@hotmail.com
Secretaris	Elly Meuleman-Bannink ☎ 0570 - 551320 e-mail: meulemanelly@gmail.com
Penningmeester	Karel Maas Geesteranus ☎ 06 55326635 e-mail: Karel.MaasGeesteranus@gmail.com
Vogelzaken	Erwin Ruessink ☎ 0570 - 543210 e-mail: erwinruessink@concepts.nl
Vogelzaken	Hans Kleine Koerkamp ☎ 06 40472069 e-mail: kleinekoerkamp@zonnet.nl
Uilenwerkgroep	Karel Maas Geesteranus ☎ 06 55326635 e-mail: Karel.MaasGeesteranus@gmail.com

Redactie

Henk Muskee
☎ 06 34349683 e-mail: hjmuskee@gmail.com

Elly Meuleman-Bannink
☎ 0570 - 551320 e-mail: meulemanelly@gmail.com

Website

vwg-bathmen.n

VOORWOORD

Het tweede boekje van 2025 is in uw brievenbus beland. De leden van de VWG hebben al diverse activiteiten gehad. De eerste M.U.S. telling is geweest. Al jaren tellen we op acht vaste punten in het dorp drie maal de aanwezige vogels. Big Day Bathmen is geweest. Een ochtend waarin we in twee groepen in en rond Bathmen en Lettele zes uur rondtrekken en noteren wat we horen en zien. Net als vorig jaar stond het resultaat op 100 verschillende soorten. En we weten dat we niet alle soorten in die uren hebben waargenomen. Om er een paar te noemen, de kleine bonte specht en de goudvink komen zeker voor. O.a. in de Oostermaet kun je ze vinden.

Foto: Grote Gele Kwikstaart Henk Nengerman

Dat de vogels in het voorjaar weer volop actief zijn is bekend. Het mooie is dat sommige vogels zich niets aantrekken van de aanwezigheid van mensen. Zo lukte het Henk Nengerman om bij de watermolen in Borculo met zijn mobiel een foto van een grote gele kwikstaart te maken. De afstand tot de vogel was slechts drie meter. In april en mei was er een vogelcursus voor leden en donateurs die daar belangstelling voor hadden. Anouk van Luik heeft er een verslag over geschreven. Veel plezier met het lezen en het bekijken van de foto's. En..... hebt u als lezer ook eens iets leuks waargenomen, bijvoorbeeld op vakantie, stuur ons een foto of deel een ervaring in een artikeltje. De redactie zal er blij mee zijn.

Vogelen voor beginners. Vier dinsdagavonden van anderhalf uur, om de week, met aansluitend vier excursies de zaterdagochtend daarop. Dat is het vertrekpunt van de beginnerscursus, gegeven door Elly en Piet.

1. Tuinvogels en een excursie vanaf de Uutvlog naar het bosje en de Schipbeek
2. Bosvogels en een excursie naar het Dortherbos
3. Water- en weidevogels en een excursie op de fiets langs de Schipbeek en omgeving
4. Veen- en moerasvogels en een excursie naar het Haaksbergerveen

Nu is de ene beginner de andere niet. Mijn enige bagage tot voor een paar jaar geleden was de vogelplaat achterin het lokaal in de zesde klas van de lagere school. Bij de overhoring daarvan had ik nul fout, maar wat wist ik van geluiden, gedrag, biotoop? Neem daarbij een groot talent om in mijn hoofd te zitten en je begrijpt misschien dat ik weinig heb bijgeleerd in de loop der jaren. Aan de andere kant van het spectrum zit Renée, die van huis uit zoveel heeft meegekregen dat ze in de verste verte geen beginner is - tenzij Hans Kleine Koerkamp de maat is natuurlijk.. Rob heeft zichzelf sinds corona met hulp van de app Merlin Bird al tot een aardige kenner ontwikkeld. En zo zijn er nog elf mensen op de cursus afgekomen, elk met zijn eigen nieuwsgierigheid en voorkennis. Met zijn veertienen in de schoolbanken van de gastvrije Rythmeen. En bijna allemaal worden we aangestoken door het enthousiasme van onze leermeesters Piet en Elly!

Foto: in de schoolbanken Renée Maas Geesteranu

De avonden zijn rijk gevuld. In een flink tempo worden er steeds een stuk of zestien vogels die we hopelijk de zaterdagochtend daarop zullen gaan zien doorheen gejast: uiterlijke kenmerken, zang en gedrag. Daarnaast gaat het over verrekijkers, naslagwerken, winkels, websites en vogeltermen. Verschillende indelingen komen aan bod: naar gebied (strand, bos, water, weide), naar seizoen (standvogels, wintergasten, zomergasten, dwaalgasten), naar 'familie' (mussen, lijsters, reigers, piepers enz.). Het onomstreden hoogtepunt is de voordracht van Piet uit een boek van Hans Dorrestijn, het plezier spat ervan af.

Vier zaterdagochtenden op pad door dorp, bos en beek, langs boerderijen en weilanden en door hoogveen gebied. Wat boffen we met het weer! Onderweg zien we veel en horen nog veel meer. We leren om te luisteren. Niet alleen je oren openzetten maar ook geluiden wegfilteren, naar de achtergrond duwen. Die tjiftjaf weet ik nu wel, maar wat hoor ik nog meer? Ik heb zoveel fitissen gehoord in het Haaksbergerveen dat dat geluid waarschijnlijk wel beklijft, maar in mijn eigen tuin roep ik nog steeds de hulp van Merlin Bird in. Het leuke van die app vind ik dat het helpt bij het leren herkennen van de vogelgeluiden, al ben ik een hele trage leerling. Ieder zijn lot.

Foto: Koperwiek Elly Meuleman

De eerste excursie zien we langs de Schipbeek twee wulpen overvliegen, prachtig mooi! Op een stukje grond tussen scouting en voetbalveld zitten kramsvogels en koperwieken, die zitten vaak bij elkaar, leren we. Zonder kijker zijn het

onopvallende bruine vogels, op een gewone dag zou ik er zo maar aan voorbij zijn gelopen. Pas in de verrekijker zien we het rood van de koperwieken, het grijs van de kramsvogels, beide met lijsterachtige borststrepen. "Over een paar weken zijn ze weggetrokken", zegt Piet. We voelen ons bofkonten, wij hebben ze toch maar mooi gezien.

Ook de telescoop gaat mee op excursie. En dat voegt echt veel toe. Kijkend door een verrekijker kan je al opeens gaan zuchten van ontroering, wát een mooi vogeltje; de telescoop brengt de vogel nog meer bij je binnen.

Ik moet oefenen vind ik, en de volgende keer dat ik met de hond naar het Dortherbos ga neem ik mijn kijker mee. Merlin Bird laat me allerlei vogels horen maar ik zie niets. Ik voel me belachelijk met die kijker om mijn nek. Dan komen er twee wandelaars op me af en ja hoor. "Mag ik u wat vragen? We zagen daar een zwerm vogels op het weiland zitten. Kunnen dat kramsvogels zijn?" Ik zeg dat ik inmiddels met mijn derde beginnerscursus vogelen bezig ben en dat ik vanochtend nog niets heb gezien. Maar wie niet waagt ... "Hoe zagen ze eruit? ... Ah, rood onder de vleugels: dat zijn koperwieken, die zie je vaak samen met kramsvogels. Over een paar weken zijn ze het land uit!" En zo stond ik net niet helemaal met mijn mond vol tanden.

De volgende excursie gaat naar datzelfde Dortherbos. Zelfs ik zie deze keer veel vogels, en we horen er nog veel meer. Zo'n wandeling is zoveel leuker met vogelkenners erbij die ons helpen bij het leren zien en horen. Niemand verslaat Merlin Bird maar Piet kan zonder. We kijken een tijdje door de telescoop naar een Nijlgans met veel jongen in de verte en de bonus komt op het eind als we onze fietsen weer pakken: een rode wouw blijft eendeloos boven ons cirkelen.

De derde excursie fietsen we langs de Schipbeek en tussen weilanden door. Op het fietspad zit een geelgors zo geel om nooit te vergeten. Als we de fietsen parkeren en langs een zijbeekje wandelen zien we de eerste rietgorzen. De roodborsttapuit zit op een hekje uit te kijken, de gekraagde roodstaart zit hoog in een boom. Of was het andersom? Tja, het zit nog niet zo geheid in mijn hoofd. Raar is dat. Hoe abstracter de kennis hoe makkelijker ik die opneem, hoe concreter het wordt hoe moeilijker ik het vind.

Foto: roodborsttapuit man Elly Meuleman

Als atypische bonus vinden we een op het eerste oog gave maar dode ringslang langs de kant van de weg.

Foto: Dode ringslang Elly Meuleman

Piet is net nog in het Haaksbergerveen geweest en garandeert ons blauwborsten op de vierde en laatste excursie, die zitten meteen al in het begin van het pad. Dat valt tegen, waar zijn ze gebleven? In een meertje verderop zwemmen zomertalingen. Niet zomaar eenden, leren we, die zie je niet zo vaak. Daar doen we het goed op! Ondertussen zien we van alles, maar waar zijn de blauwborsten? We stellen de telescoop op voor een paapje dat mooi in beeld blijft zitten. En dan vertoont ook de blauwborst zich, goed in het zicht, in de zon, prachtig.

Echt een cadeau, deze cursus, met veel dank aan Elly en Piet voor het delen van hun kennis, ervaring en enthousiasme. Niet elke vogelaar vind het leuk om beginners mee te nemen, maar gelukkig stroomt het onderwijzersbloed bij hen nog volop. Volgend jaar weer?

De Krakeend

Erwin Ruessink

Het is u misschien wel opgevallen dat er af en toe een eend in de buurt te zien is die je "vroeger" hier nooit zag.

In eerste instantie kijk je er al snel overheen met de gedachte dat het een gewone Wilde eend is. Maat als je beter kijkt, en dat moet je eigenlijk altijd goed doen, kun je ontdekken dat er af en toe wat anders zwemt...

Het verdient dus aanbeveling om af en toe ook de gewone soorten na te kijken. De Krakeend is een grondeleend, een groep die zich kenmerkt door verticaal in het water naar eten te zoeken. Ze vliegen moeiteloos zonder aanloop uit het water op.

Foto: Krakeend Elly Meuleman

Mannetjes krijgen in de zomer tijdens gelijktijdige rui van alle slagpennen een eclipskleed dat lijkt op een vrouwtje. Ze kunnen dan 3 tot 4 weken niet vliegen.

De Krakeend is vooral te herkennen aan een wat slanker en kleiner postuur dan een Wilde eend. In vlucht is de witte buik opvallend. De kleine witte spiegel is een belangrijk kenmerk die het beste te zien is bij de mannetjes. De achtersteven is zwart met een lichtbruine staart. Kop is middelbruin en de rest van het lichaam is grijs met een fijne tekening. De snavel is grijszwart. Bij vrouwtje is de snavel getekend met een strakke oranje baan langs de snijranden. Verder een kleine witte spiegel die in de vlucht goed te zien is.

Het geluid van de Krakeend is kort kwakend "krak" tijdens de balts een fluitend "pie".

Het broedgebied beslaat nagenoeg de hele noordwestelijke helft van Nederland, maar de Krakeend nestelt ook langs de grote rivieren en in moerasgebieden in het zuiden en oosten van het land. De grootste dichtheden vinden we in Zuidwest Friesland, langs de randmeren en in Noord- en Zuid-Holland. De soort prefereert voedselrijke ondiepe zoetwatergebieden met stilstaand of langzaam stromend water, het mijdt zoute of brakke milieus.

Midden jaren zeventig was het broedgebied in Nederland grotendeels beperkt tot delen van Friesland, Flevoland, Zuid-Holland en Zeeland. De Krakeend ontbrak destijds nagenoeg op kleine wateren. In deze periode startte de toename in West-

Europa. In de jaren tachtig begon de broedpopulatie exponentieel te stijgen. Rond de eeuwwisseling had de Krakeend zich verspreid over de noordwestelijke helft van het land en het rivierengebied. Sindsdien zette de snelle toename door. De soort profiteerde van de aanleg van nieuwe natte natuur en herstel van plasdrassituatie. Ook in onze woonomgeving is de soort inmiddels het gehele jaar door te vinden. Het is wel even zoeken maar niet onmogelijk om de soort te ontdekken...

Iriserende veren

Henk Muskee

Vanuit mijn werk in de grafische industrie kom ik dagelijks in aanraking met kleuren. Termen als kleurenspectrum, reflectie van licht, ontleden van het licht d.m.v. een prisma zijn elementen die het werken met kleuren en het zichtbaar maken van kleuren mogelijk maken. Al deze termen zijn ook zichtbaar bij dieren zoals bij veel vogels om ons heen.

Vergelijk het oplichten van de kleuren op het verendek met de bekende regenboog, zeepbel, waterdruppel of een ijskristal.

Bij vogels kunnen de kleuren ook het gevolg zijn van een samenspel van de structuur van veer en het licht. In de keratine waaruit de veren zijn opgebouwd, zitten luchtbelletjes. Afhankelijk van de manier waarop het licht in die belletjes afbreekt, ontstaat een blauwe of groene kleur.

Foto: kop Wilde Eend Elly Meuleman

Onder een bepaalde hoek zie je dan de prachtige heldere kleuren verschijnen.

Veren die kunnen iriseren, hebben haakjes met tweedimensionale fotonische kristallen die bepaalde golflengten van licht reflecteren en omzetten in voor ons zichtbare kleuren. Zo komt een woerd, een wilde-eend man, aan zijn oogverblinde groenblauwe kop.

Maar ook de Spreeuw, Kraai, Kievit, Pauw voorbeelden te over.

Pigment en verenstructuur werken vaak samen. Groen is vaak het gevolg van geel pigment plus lichtverstrooiing, paars van rood pigment.

Foto: Vleugel van een Spreeuw Elly Meuleman

Al vroeg in het voorjaar, in maart, stuurde Henk Nengerman de foto's van de grote gele kwikstaart (zie voorwoord). Neem daarbij het feit dat deze vogel dit jaar broedt bij het waterpompsysteem aan de Oerdijk in Lettele en niet te vergeten bij de Koersensbrug (Gorsselseweg) in Bathmen en een idee voor een artikel is geboren.

In ons land leven drie hoofdsoorten kwikstaarten. De meest bekende is wellicht de **witte kwikstaart**. Een zwart wit vogeltje met een op en neer wippend, kwikkend, staartje. Een oude naam is bouwmeestertje. Een naam die hier in de streek vooral onder de boeren werd gebruikt. Je ziet de vogel namelijk geheid als de boeren aan het ploegen, in het dialect bouwen, zijn. Maar eigenlijk kun je de vogel overal tegen komen, van platteland, tot dorp en ook in de stad.

Ook wat betreft de broedplaats is de witte kwikstaart niet aan één plek gebonden. Je kunt het zo gek niet bedenken of de vogel vindt het een prima plek voor een nest.

Foto: Witte Kwikstaart Elly Meuleman

Foerageren doet de vogel op open terreinen waar de vogel de insecten goed kan zien. Hij rent er snel achteraan en staat dan plotseling weer stil waarbij dan het staartje opgewonden op en neer wipt.

Door minder koude winters kan het zijn dat je in de winter een enkele kwikstaart ziet, maar van origine zijn het trekvogels. Ze trekken naar Spanje en Marokko. Of het een andere soort of een ondersoort is, daarover zijn de meningen verdeeld. Maar feit is dat er ook een rouwkwikstaart en een Marokkaanse kwikstaart bestaan. De rouwkwikstaart heeft een glanzend zwarte bovenkant. De Marokkaanse kwikstaart heeft zwart achter het oog (de oorstreek).

Qua bouw lijkt de **gele kwikstaart** wel op de witte. Ook deze vogel kent meerdere variaties wat betreft kleur. Zo heeft de Noordse kwikstaart een zwart kapje, de Engelse een kapje in de kleur van de rug en ziet de Italiaanse er nog weer anders uit.

Net als de witte kwikstaart rennen ze achter hun voedsel aan. Dat voedsel bestaat uit vliegen, muggen, kevertjes, spinnen, wantsen, enz. Ze zoeken dit graag tussen grazend vee. In een weiland met ook paardenbloemen en boterbloemen moet je echt goed zoeken om ze tussen de gele bloemen te vinden. Ze houden van iets nattere gebieden dan de witte kwikstaart. Het gaat minder goed met de gele kwikstaart dan met de witte soort. De gele staat op de rode lijst.

Foto: Gele kwikstaart Elly Meuleman

Het nest maakt de vogel goed verstopt op de grond tussen pollen. De broedduur is 12-14 dagen. De jongen blijven nog 10-13 dagen op het nest. Binnen enkele dagen kunnen ze dan goed vliegen. Er zijn één tot twee broedsels per jaar. In de herfst trekt de vogel via Spanje naar de Sahel gebieden in Afrika.

Tot slot kom ik terug bij de **grote gele kwikstaart**. Een paar centimeter groter dan de gele kwikstaart (17-20 cm) met een zeer lange staart die net als bij de beide anderen voortdurend "kwikt". De hiervoor genoemde kwikken hebben zwarte poten. De grote heeft kortere poten die bruinroze van kleur zijn.

Zoals al gezegd vind je in Bathmen deze vogel bij de stuw aan de Gorsselseweg. Dat is dan ook juist de beste omgeving. Snel stromend water met toch nog loofbomen in de buurt. Let daarom ook altijd op bij watermolens en andere snel stromende wateren, overwegend in het oosten van ons land en Limburg.

Broeden doet de vogel in spleten, onder boomwortels en onder bruggen. Het broeden duurt 11 tot 14 dagen. Daarna gaat het mannetje de jongen voeren terwijl het vrouwtje bezig gaat met een tweede broedsel. Het voedsel bestaat uit vliegen, muggen, kokerjuffers, haften en kevers.

Ook in de winter kun je, met name in Zuid Limburg grote gele kwikken aantreffen. Deze vogels komen uit Duitsland en Polen. "Onze" grote gele kwikstaarten trekken naar Spanje om te overwinteren.

Over het algemeen zien we steeds meer grote gele kwikstaarten, maar vreemd genoeg kan dit van jaar tot jaar behoorlijk verschillen. De oorzaak is nog onbekend. In totaal blijft hun aantal nog ver achter bij hun soortgenoten.

Foto: Grote Gele Kwikstaart Hans Kleine Koerkamp

Al zoekend naar de juiste informatie voor u stuitte ik ook nog op de citroenkwikstaart. Een soort die in Noordoost Europa broedt. Het mannetje met een totaal gele kop zal er in de zomer prachtig uitzien. Waarom noem ik die vogel toch? Welnu, elk jaar komen er wel dwaalgasten in ons land en het ziet er naar uit dat deze vogel zich langzamerhand naar het westen verspreidt. Dus.....wie weet kunnen we er in onze omgeving in de toekomst ook van genieten. Ik kan niet wachten!!!